

**Onderwijs dat werkt!
Onderwijsinnovatie
en onderwijskwaliteit
komen samen in Zeeland**

**Verslag studiemiddag
samenwerkend Zeeuws
Onderwijs**

**Programma Zeeland Centraal en
DCO Platform Kwaliteitszorg, 15 oktober 2015**

Redactie:

Aly Breemhaar

Fotografie:

Huibert van den Bos

1. Feitelijke informatie

1. Feitelijke informatie

Inleiding:

Zo'n 120 deelnemers waren aanwezig op de tweede studiemiddag en –avond van het Programma Zeeland Centraal. Deze werd dit jaar gehouden in de ZB in Middelburg, een van de deelnemende partners van het Programma.

Docenten, directeuren en managers van onderwijsinstellingen en van ondersteunende diensten, projectpartners en bestuurders bezochten de keynotelezing en namen deel aan de twee workshoprondes van deze middag en avond. De keynotelezing tijdens de opening werd gehouden door Jelmer Evers, docent geschiedenis in Utrecht en een creatieve en vernieuwende gebruiker van technologie in het onderwijs. Zijn stelling: "Het aanleren van digitale vaardigheden hoort bij het onderwijs net als taal en rekenen." De workshops belichtten allerlei aspecten van vernieuwend onderwijs: van flipping the classroom tot de inzet van virtuele technieken, van probleemgestuurd leren tot het belang van professionele leergemeenschappen. Nieuw bij deze tweede studiemiddag was de deelname van het Platform Kwaliteitszorg van het Dienstencentrum Onderwijs (DCO). Hun doelgroep overlapt die van Programma Zeeland Centraal en hun inhoud sluit aan bij die van het Programma. Daarom is ervoor gekozen gezamenlijk deze studiemiddag te organiseren.

In de bijlage aan het eind van dit verslag, vindt u meer achtergrondinformatie over het Programma Zeeland Centraal en over DCO. Het verslag zelf geeft de opening weer, de keynotelezing, de workshops en de plenaire bijeenkomst aan het einde.

Waar woorden over tekort schieten, maar wat we niet ongenoemd willen laten: tussen de twee workshoprondes werd een uitstekend buffet geserveerd!

Partners:

A man with short brown hair, wearing a light-colored suit jacket over a white shirt and a patterned tie, is shown in profile from the chest up. He is speaking into a black microphone. The background is blurred, showing blue and green lights. A large red circle is overlaid on the right side of the image, containing white text. A blue arc is visible at the bottom of the image.

2. Verslag eerste deel studiemiddag

2. Verslag eerste deel studiemiddag

Opening en Keynotelezing Jelmer Evers

Opening:

Bert Smits uit Vlaanderen is de dagvoorzitter en heet iedereen welkom. Bert is een bekende 'onderwijsbeschouwer' en betrokken bij verschillende onderwijsveranderingen ("transitie van onderwijsprocessen"). Hij heeft enkele boeken over het onderwijs geschreven en hij is voorzitter van het Mysterie van Onderwijs. Wat zeg je Bert, "Mysterie"? En dat is? Bert gaat er niet uitgebreid op in, maar we citeren de website: "Welke organisatie in Vlaanderen stimuleert vandaag de dag échte onderwijsinnovatie? Het bleef stil totdat Bert plots zei: 'dan doen we het toch gewoon zelf'.... (...) Bert heeft een drive om met het Mysterie van Onderwijs een ruimte te creëren waarin iedereen die iets concreet wil ondernemen dit kan, samen met anderen." (www.mysterievanonderwijs.com)

'The floor is yours': Bert geeft het woord aan Adri de Buck, CvB-voorzitter van HZ University of Applied Sciences. Hij verricht de feitelijke opening van deze studiemiddag. De Buck memoreert de vorderingen in het project en is vol lof over de samenwerking tussen de verschillende instituten. Dan dankt hij Hennie van Meerkerk, voormalig CvB-voorzitter van Scalda. Zij heeft aan de wieg gestaan van Programma Zeeland Centraal en is een belangrijke inspirator van het Programma geweest. Omdat ze er vandaag niet bij kan zijn, neemt Maartje Meijers - met Kees Bal de Programmaleider - een grote bos bloemen in ontvangst namens Van Meerkerk. Met de verzuchting dat hij wel alle geplande en bijzonder interessante workshops zou willen volgen – i.p.v. twee van de twaalf -, wenst De Buck de bezoekers een bijzonder inspirerende middag toe.

Keynotelezing Jelmer Evers:

Dan is het de beurt aan Jelmer Evers die de keynotelezing verzorgt. Hij is docent geschiedenis op het UniC in Utrecht. Hij integreert actief social media in zijn lessen, maakt gebruik van flipping the classroom, van videolessen als hij zelf afwezig is en laat zijn leerlingen zo'n vijf tot zes uur per week werken aan projecten die hij steevast 'challenges' noemt. Overigens hij niet alleen, ook zijn collega's doen dat. Kortom, Jelmer maakt veel gebruik van technologie. Maar hij is daar tegelijkertijd ook kritisch op: "Technologie wordt soms gewoon maar het onderwijs ingeduwed, zonder dat goed over het gebruik ervan nagedacht wordt." En dan wil het nog wel eens z'n doel voorbij schieten.

Maar angst voor technologie is onterecht volgens hem en helpt ons niet verder. En al helemaal onze leerlingen niet. Want technologie is onontkooftbaar in onze samenleving en in de wereld. En dat is niet erg. De wereld is aan het veranderen – het is een cliché – maar op geopolitiek vlak is er een verschuiving gaande van het westen naar het oosten (India, China), ongelijkheid neemt toe – Jelmer noemt het boek van Piketty – arbeidsprocessen robotiseren ("Wat vervangen kan worden wordt vervangen"). En technologie speelt in dit alles een grote rol. Digitale vaardigheden moeten standaard vaardigheden worden net als taal en rekenen en horen dus bij onderwijs. Maar dat laat onverlet dat menselijke interactie en omgang met elkaar het allerbelangrijkste zijn. En daarvoor zijn leraren onmisbaar, want zij zijn bij uitstek degenen die voor die interactie zorgen en daarin een voorbeeld zijn.

Kortom, onderwijs en technologie gaan heel goed samen. Laat je alleen niet gek maken door de technologie, maar weet wat er mogelijk is, weet waartoe je als onderwijsinstelling 'op aarde bent' en kies bewust voor de inzet van middelen om dat te realiseren. Aan Jelmer zal het niet liggen, hij maakte zijn gehoor deelgenoot van vele voorbeelden uit zijn eigen lespraktijk. (www.unic-utrecht.nl)

3. Workshops

3. Workshops

Programma Zeeland Centraal:

- Flipping the classroom (bij Scalda en HZ)
- SchoolRoomz, de virtual classroom
- Probleemgestuurd onderwijs
- Flipping the classroom (algemeen, door Jelmer Evers)
- Begeleiding via social media
- Living Lab: inzicht in 'Over leven met kanker'

DCO Platform Kwaliteitszorg:

- Kwaliteitszorg heeft een geest (over strategisch kwaliteitsmanagement)
- Onderzoek in de school
- Toetsen en beoordelen
- Professionele leergemeenschap
- Peer review
- Collegiale visitatie t.b.v. kwaliteitszorg

Flipping the classroom bij Scalda en HZ

Scalda werkt op het vavo (algemeen vormend onderwijs voor volwassenen) inmiddels voor alle vakken met flipping the classroom. Vorig jaar ging het nog om een pilot, inmiddels weten de leerlingen niet beter. Althans, wat de havo-groepen betreft. Op de mavo-groepen (vmbo-t) is de zelfwerkzaamheid minder, daarom is flipping the classroom daar nog niet volledig ingezet. Volgens Jacco Lauret, docent op het vavo gaat het de goede kant op met deze manier van lesgeven. Uitleg over het onderwerp nemen de leerlingen thuis tot zich. In de les is er vervolgens meer tijd om de stof te verwerken via opdrachten en om extra individuele uitleg te geven. Het aanbrenge van voldoende differentiatie en variatie zijn wel aandachtspunten.

Ook bij de HZ is het systeem ingevoerd. Via Zeeland Centraal zijn ervaringen en adviezen van Scalda uitgewisseld met de HZ. Boudewijn van de Veer van de HZ merkt dat studenten het prettig vinden op deze manier te werken. Waaraan merkt hij dat? "Aan de tips en ideeën die ik van studenten krijg en vooral aan de geregeld gestelde vraag wanneer het materiaal klaarstaat." Hij en zijn collega's zijn ervan overtuigd dat deze werkwijze meer gaat opleveren voor studenten dan alleen het aanbieden van hoorcolleges. Maar hij vindt het niet voor elk vak geschikt, zoals bepaalde juridische vakken (i.h.b. sociaal verzekeringsrecht).

SchoolRoomz

Roomz staat voor Realistic Object Oriented Multidimensional Zoomable user interface. Een hele mond vol en een benaming die je niet zo maar 'doorslikt'. Desondanks sloeg deze workshop van Bauke de Boer erg aan bij zijn publiek. Het was misschien ook wel de workshop die het meest ver ging wat betreft toepassing van technologie. Bauke is docent-onderzoeker bij de HZ en gespecialiseerd in het ontsluiten van complexe informatie. Informatie is steeds makkelijker onafhankelijk van tijd en plaats beschikbaar. Hoe kun je die informatie toegankelijk maken voor een groep leerlingen/studenten? Bauke gaf het voorbeeld van de Sixtijnse kapel. Daar kun je virtueel in binnentreden, de studenten en jij als docent. Je leidt hen rond, geeft uitleg. Zo kunnen ze ook door een abstract onderwerp lopen, waar dat in 2D de vorm van een conceptmap zou hebben. Achter elke node in de conceptmap gaat extra informatie en uitleg schuil. Studenten ervaren op deze manier de samenhang van kennis, de logica van de opbouw ervan. Of zoals

Bauke zegt: "Kennis moet gaan stromen. Daar kun je studenten mee helpen." Een logboek houdt bij waar studenten 'geweest' zijn en wat ze er gedaan hebben. De interface (Roomz) helpt je om makkelijker door complexe en vernetwerkte informatie te gaan.

Hoe is die informatie zo verknoopt geraakt met elkaar? Aan de basis daarvan ligt de Expertise Management Methodologie (EMM). EMM is een methodologie om kennis te structureren en te verbinden. Cruciaal in de methodologie is het beschrijven van menselijk handelen. Dit gebeurt aan de hand van een negental aspecten zoals actor, activiteit, doel en wereldbeeld. Ze vormen de volledige 'ontologie' van het menselijk handelen. Ingewikkeld? Nee, wel even wennen. In de workshop 'Leven met kanker' is een andere toepassing beschreven.

Flipping the classroom, Jelmer Evers

Jelmer Evers toonde in zijn workshop hoe hij leerlingen laat meebepalen hoe zijn les vorm krijgt. Ook in de workshop deed hij dat: "Wat willen jullie, echt een workshop of een verhaal?" De deelnemers zijn druk in de weer met hun smartphone om een keus te maken. Maar daar, toch ook nog iemand met pen en papier. De uitslag verschijnt op het scherm: 7 x verhaal, 9 x workshop. Jelmer zal allebei doen. Hij gaat verder met een volgende vraag: "Flipt u al?" Belangrijk voor hem om te weten want dan weet hij of hij basiskennis over het fenomeen kan overslaan of niet. 11 x nee, 7 x ja. Wat zijn de grootste obstakels? "Technische randvoorwaarden (m.n. wifi) die niet op orde zijn, gebrekkige eigen digitale vaardigheden (van de docent), tijdrovend om te maken en om te organiseren (met name filmpjes)." Dat zijn een aantal obstakels die genoemd worden. Grootste

struikelblok voor Jelmer: er komt data van leerlingen binnen op veel verschillende systemen, zoals ELO, Socrates, JITT, Google. Hoe verbind je die en hoe houd je dat geheel voor jezelf als docent behapbaar? Er is nog geen uitgever die een verbindend platform heeft gemaakt, daar wacht Jelmer wel op.

Zijn belangrijkste advies: laat een heel team flipping the classroom inzetten en niet een individuele docent alleen. Dan raken de leerlingen makkelijker gewend aan het aanbieden van lesstof op deze manier.

Begeleiding via social media

Art de Lange van CIOS Goes-Breda stond in z'n trainingspak enthousiast te vertellen over hun '(s)portfolio'. Een leuke woordspeling voor het nieuwe portfolio van de CIOS-leerling: "een procesportfolio dat de ontwikkeling en het eigen groeiproces gedurende de studie jaren op het CIOS weergeeft aan de hand van reflecties zoals blogs, verslagen, foto's, video's en dergelijke." Niet zozeer begeleiding via social media dus, zoals de titel van deze workshop luidde als wel begeleiding in een digitale omgeving.

De (s)portfolio's van de leerlingen worden namelijk gemaakt en bewaard in een eigen webomgeving ('webpace') voor iedere leerling. Deze is in Wordpress gemaakt vanwege de lage instapdrempel en de aantrekkelijk te maken vormgeving. De webomgeving is te koppelen aan een agenda, het is mogelijk er video's, foto's en teksten in te uploaden en te bewerken en zowel de student als de docent kunnen erop terecht. Allemaal voordelen dus. Maar er zijn ook nadelen: docenten moeten geschoold worden, je bent afhankelijk van een goede internetverbinding, storingen in het netwerk kunnen roet in het eten gooien, er zijn vaak ook andere systemen in gebruik en die zijn niet altijd even goed op elkaar afgestemd, etc. Het gebruik van de (s)portfolio's bij CIOS Goes-Breda is dan ook nog een pilot. Over de 'finish' kan Art volgend jaar waarschijnlijk meer vertellen.

HZ University for Applied Sciences heeft in samenwerking met CIOS Goes-Breda een vergelijkbaar digitaal (s)portfolio opgezet voor de opleiding Sport- en Bewegingseducatie.

Over leven met kanker

Hoe breng je kennis en ervaring bij elkaar over leven met kanker? Ervaringen van patiënten, hun verwanten, hun vrienden en hun verzorgers, en kennis van huisartsen, oncologen, verpleegkundigen, psychologen? Hoe maak je een sociale kaart en hoe maak je die eenvoudig toegankelijk? Het vinden van antwoorden op deze vragen, dat is het doel van het project dat in deze workshop gepresenteerd werd. De vragen gaan uit van een systeembenadering. De antwoorden moeten tot verbindingen leiden, tot synergie en tot versterking van synergie, bijvoorbeeld om relevante handelingsperspectieven te beschrijven. Uiteindelijk gaat het om verbetering van de kwaliteit van leven van mensen met kanker. Maar ook om het vaststellen van indicatoren die aangeven wat bijvoorbeeld kwaliteit van leven is.

Om tot deze verbindingen te komen wordt EMM ingezet, de Expertise Management Methodologie, waarin Hans de Bruin, lector aan de HZ, gespecialiseerd is. Voor een tiental toehoorders vertellen hij en Paulette de Kraker, projectleider vanuit de ZB, over de vorderingen van hun project.

In het project werken HZ en Planbureau en Bibliotheek Zeeland (ZB) nauw samen, dankzij het Programma Zeeland Centraal. Aan de hand van casuïstiek-verzameling (diepte-interviews) zal geprobeerd worden algemeen geldende handelingsperspectieven te beschrijven. Deze moeten weer verbonden kunnen worden met bestaande literatuur en documentatie. Uiteindelijk zal een individuele betrokkene informatie op maat moeten kunnen vinden. Benadrukt Paulette vooral het uitdagende karakter hiervan, Hans de Bruin is stilliger in zijn overtuiging: "Dit gaat lukken." (Zie ook: www.dezeeuwsehuiskamer.nl)

Strategisch kwaliteitsmanagement

Aan de hand van acht principes leidde Dick Hoeksema zijn toehoorders naar de spiraal waarlangs strategisch kwaliteitsmanagement tot stand moet komen: steeds verder omhoog, steeds beter. Wat is strategisch kwaliteitsmanagement? Dat is het strategisch inzetten van kwaliteitsactiviteiten zodanig dat ze bijdragen aan de doelstellingen van de onderwijsinstelling.

Welke zijn die acht principes?

- Weet wat werkt.
- Focus op het positieve.
- Laat professionele dialogen sturend zijn (gebaseerd op gelijkwaardigheid, wederkerigheid en vertrouwen).
- Zet in op mensen, zorg dat zij zich kunnen ontwikkelen en verbeteren.
- Zie de ander niet als klant maar als partner.
- Omarm de kleine stappen.
- Gebruik onderzoek als interventie, zet in op actiegericht onderzoek.
- Willen weten = meten.

Onderzoek in de school

“Weten wat het doen van onderzoek is, is iets anders dan zelf onderzoek uitvoeren.” Aldus een uitspraak van Niek van den Bogert van de Hogeschool Rotterdam. In een klein groepje docenten – vo, mbo en hbo – sprak hij over soorten onderzoek, onderzoekvaardigheden en het hebben van een onderzoekende houding. Wat is dat? Het antwoord: kunnen (en willen!) reflecteren, nieuwsgierig zijn en een kritische houding hebben. Die houding wordt verondersteld bij hbo-professionals. Dat geldt ook voor het kunnen implementeren van kennis uit wetenschappelijke literatuur (evidencebased practice) en het kunnen uitvoeren van kleinschalig praktijkonderzoek. De verzuchting van een hbo-docente dat zij en haar collega’s nu “ook aan de bak” moeten, sinds de invoering van onderzoek op het hbo, en dat ze “dus naar een cursus methoden en technieken worden gestuurd”, zou ook een verzuchting kunnen zijn van Niek. Methoden en technieken? Belangrijk, natuurlijk. Maar die onderzoekende houding, die is toch het belangrijkste.

Toetsen en beoordelen

Flip Dochy van de Katholieke Universiteit Leuven nam zijn gehoor mee in een presentatie over toetsen: wat zijn goede toetsen? Dat zijn in elk geval toetsen die bijdragen aan vorming en ontwikkeling van leerlingen. Maar waar hij mee begon was het motto ‘The tail wags the dog’. Want wat is belangrijk? Dat toetsen aansluiten bij het soort onderwijs dat studenten en leerlingen krijgen. Zijn voorbeeld ging wat dit betreft ook over probleemgestuurd onderwijs (PGO, workshop Stephanie Wagenaar). Deze vorm werd enthousiast ingevoerd nadat zijn teamleider in Canada met deze methode had kennisgemaakt. De studenten die er in groepen van acht aan werkten, deden dat met veel inzet. Ze vonden het interessant en waren gemotiveerd. Maar na enige tijd verminderde de opkomst. Wat was er aan de hand? De studenten merkten dat ze betere cijfers konden halen als ze zich op hun toetsen voorbereidden door gewoon, ouderwets hun boeken te bestuderen. Dat was niet de bedoeling. Dus heeft het team de toetsen aangepast. Dochy’s stelling: onderwijsverandering werkt niet als de wijze van toetsen niet mee verandert.

Feedback is volgens Dochy een keyissue, ook bij toetsontwikkeling. Zorg daar dus voor. En niet alleen na afloop van een toets maar ook tijdens het onderwijsproces zelf, van docent naar student maar ook van studenten onderling en van student naar docent. Want dat komt verbetering van het onderwijsproces en dus van de toetsen alleen maar ten goede.

Professionele leergemeenschap

“Het Calvin College Goes wil haar excellentieprofiel versterken door de professionele leergemeenschap vanaf nu centraal te stellen. Binnen die gemeenschap werkende ontwikkelgroepen, het onderzoekatelier en de activiteiten binnen het project Havo Competent gericht samen om de havo-leraar beter in staat te stellen zijn talenten te ontwikkelen en een passende aansluiting te vinden in het vervolgonderwijs.” Dit valt te lezen op de website van het Calvin College in Goes. Johan van Steensel van deze school voor voortgezet onderwijs vertelt in zijn workshop over de Professionele Leergemeenschap Bèta didactiek. Docenten in de bètavakken denken in deze PLG samen met een begeleidende vakdidacticus, na over de vakdidactische implementatie van de nieuwe examenprogramma's voor de bètavakken op havo en vwo. De afspraak is dat iedere deelnemer werkt aan een probleem uit de eigen lespraktijk. Voor Johan was dat de intrigerende vraag die een havo4-leerling hem stelde: “Waarom moet ik een model gebruiken als ik de oplossing ook eenvoudig uit mijn hoofd kan berekenen?” De leerling sloeg de spijker op z'n kop. Hoe zat dat? Deze vraag legde Johan voor in zijn PLG: verdienen havo-leerlingen niet een eigen aanpak bij – in dit geval – dynamisch modelleren? De antwoorden van zijn collega's en zijn eigen zoektocht leidden hem uiteindelijk naar de juiste aanpak voor modelleren met havo-leerlingen.

Peer review

Bij deze workshop van Leendert Stam van CNV Onderwijs is een levendige discussie gaande tussen de circa tien deelnemers. Leendert aan de groep: “Wat vinden jullie hiervan? Wat lijkt je het moeilijkst?” Het gaat over een vorm van consultatie waarbij collega-vakdocenten elkaars

lessen bezoeken en elkaar een spiegel voorhouden. Waarom? Omdat de docenten willen leren het eigen gedrag te veranderen. De vorm? Het gesprek, ofwel "een professionele dialoog tussen een docent in de rol van observant en een docent in de rol van geobserveerde". Het gesprek wordt gevoerd vanuit "gelijkwaardigheid en erkenning van elkaars professionaliteit en deskundigheid." Belangrijk voor de observant: oordeel niet! Vertel wat je hebt gezien en gehoord en welk effect dat had op de leraar en de leerlingen. Belangrijk voor de geobserveerde: sta open voor de vragen van de observant en durf kritisch te zijn op je eigen handelen. Voor beiden: neem een open leerhouding aan.

Collegiale visitatie

Arend Flier van Driestar Educatief spreekt in zijn workshop over collegiale visitatie. Enkele medewerkers van school A bezoeken school B en andersom. Leren van elkaar, daar gaat het om. Maar ook zelfevaluatie komt aan bod. Niet voor de individuele docent maar voor een hele afdeling: welke kwaliteiten vinden wij belangrijk en welke indicatoren zijn daarvoor bepalend? Hoe scoren wij daarop? Waar zien we verbetermogelijkheden? Deze worden weergegeven in een zelfevaluatierapport. Een reactie uit de groep: "Dit lijkt meer een instrument om te komen tot een bepaalde actie dan om de stand van zaken weer te geven." Arend: "Dat klopt. Door het maken van dit rapport ben je al bezig met verbeteringen."

4. Afsluiting studiemiddag

4. Afsluiting studiemiddag

Stellingen:

Terug in de plenaire zaal presenteert Bert Smits enkele prikkelende stellingen over vernieuwingen in het onderwijs. Via onze smartphones mogen we op zee.participoll.com onze stem uitbrengen. Op het scherm vooraan in de zaal verschijnt een grafiekje met het aantal A-, B-, C- en D-stemmers. Jammer voor de dagvoorzitter – zoals hij zelf met een knipoog aangaf - dat de namen er niet bij vermeld staan want dan kon hij gericht de betreffende personen om een reactie vragen. Nu doet hij dat in het algemeen. Enkele reacties en toelichtingen op het waarom van een uitgebrachte stem volgen: "Thuis lessen volgen via opgenomen filmpjes en groepsdiscussies in de klas werken erg goed!" En: "Een virtual community is nodig, op die manier kunnen we heel goed kennis delen."

De stellingen en vragen met antwoordmogelijkheden:

1. *Als onderwijs moeten we jongeren voorbereiden op de banen van de toekomst.*
  - A. Ja, dat is de taak die de overheid ons stelt en zij betaalt ons.
  - B. Ja, waarom zou een student anders onderwijs volgen?
  - C. Nee, want die banen kennen we toch niet.
  - D. Nee, onderwijs is meer een experimenteerruimte, een ontdekkingstocht.

Uitslag: 7 x A, 19 x B, 5 x C, 9 x D.

Je volgt onderwijs voor je toekomst, dat is evident voor de aanwezigen.

2. *Hoe ziet de toekomstige les eruit?*
  - A. Volledig digitaal en individuele lessen.
  - B. Wel klassikaal, maar met alleen maar laptops en tablets.
  - C. Zoals het nu is (mengeling digitaal en boeken), veel uitleg in de klas.
  - D. Thuis lessen volgen via opgenomen filmpjes, groepsdiscussie in de klas.

Uitslag: 0 x A, 0 x B, 20 x C, 20 x D.

Blended learning heeft duidelijk de voorkeur!

3. *Er zijn voldoende innovatieve ideeën in het onderwijs in Zeeland om de krimp op te vangen.*
  - A. Ja, samenwerken en gebruik van technologie biedt zeker oplossingen.
  - B. Ja, maar het onderwijslandschap zal wel stevig veranderen.
  - C. Nee, maar de overheid zal ons steunen.
  - D. Nee, ik maak me eigenlijk wel zorgen.

Uitslag: 22 x A, 13 x B, 0 x C, 5 x D.

Vertrouwen in de innovatieve kracht van het Zeeuwse onderwijs is groot.

4. *Zeeuwse onderwijs heeft behoefte aan een virtuele community om op het gebied van onderwijsvernieuwing en digitalisering kennis te delen.*
- A. *Ja, want zo kunnen we elkaar beter vinden.*
  - B. *Ja, we vinden nu nog te vaak het wiel twee keer uit.*
  - C. *Nee, heb mijn handen al vol aan fysiek.*
  - D. *Nee, maar we moeten wel intensiever samenwerken op dat gebied.*

Uitslag: 15 x A, 15 x B, 0 x C, 7 x D

Virtuele community? Ja graag!

5. Achtergrond informatie

5. Achtergrond informatie

Informatie over Programma Zeeland Centraal en DCO

Programma Zeeland Centraal

In het Programma Zeeland Centraal werken kennisinstellingen in Zeeland samen om de kennisinfrastructuur van Zeeland te versterken en opleidingsaanbod te behouden voor jonge mensen en bedrijven. Het onderwijs is in het Programma het 'leading principle'. De beschikbare kennis wordt in het Programma aan elkaar gekoppeld en gedeeld, verrijkt en toegepast. Hoe? Door middel van de inzet van technologische middelen en gebruikmaking van het semantisch web.

Aan het Programma doen de volgende kennisinstellingen mee:

- Scalda (mbo);
- Edudelta (aoc);
- Hoornbeeck College (mbo);
- HZ University of Applied Science (hbo);
- University College Roosevelt (wo);
- ZB, Planbureau en Bibliotheek van Zeeland (fusieorganisatie van Zeeuwse Bibliotheek en Scoop).

Het ministerie van OCW financiert de helft van het Programma gedurende de periode 2012 tot 2016. Voorwaarde voor de subsidie is dat de resultaten en bevindingen van het Programma beschikbaar komen voor andere (krimp)regio's in Nederland. Dat zal gebeuren tijdens studiedagen en een landelijk slotsymposium. De eerste studiedag is gehouden op 17 september 2014, de tweede op donderdag 15 oktober 2015.

Krimp als kans: achtergrond Programma Zeeland Centraal

De urgentie die de achtergrond vormt van het Programma Zeeland Centraal, is bekend: hoe houd je in een krimpregio het kennisniveau op peil, hoe kun je jonge mensen voldoende toekomstmogelijkheden bieden en hoe blijf je een aantrekkelijke vestigingsplaats voor bedrijven en (nieuwe) inwoners? Voorwaarden voor een oplossing zijn in elk geval:

- haal de 'schotten' weg tussen de verschillende onderwijs- en kennisinstellingen;
- laat het onderwijs altijd het uitgangspunt zijn en leidend zijn.

De kennisinstellingen in Zeeland zagen in dat ze elkaar veel te bieden hebben en dat er meer met hun kennis gedaan kan worden als ze deze niet op de (eigen) plank laten liggen. De instellingen zijn in het Programma Zeeland Centraal gaan samenwerken om kennis toegankelijk te maken, niet alleen voor elkaar maar ook voor het bedrijfsleven.

Via twee deelprogramma's wordt gewerkt aan de concrete realisatie: Onderwijs 2.0 geleid vanuit Scalda (mbo) door Maartje Meijers en Kenniscirculatie 2.0, geleid vanuit HZ University of Applied Sciences (hbo) door Kees Bal.

Deelprogramma Onderwijs 2.0

Onderwijs 2.0 experimenteert met afstandsonderwijs, digitale begeleiding van leerlingen en met het anders organiseren van theorieverwerving ('flipping the classroom'). Zie voor meer informatie over dit laatste: <https://www.youtube.com/watch?v=BJxljvUADc>.

De doelen van het deelprogramma zijn:

- innovatie van het onderwijs door de inzet van digitale middelen;
- behoud van het brede opleidingsaanbod in Zeeland ondanks dalende leerlingenaantallen. Als een opleiding op een bepaalde locatie niet meer rendabel is en reisafstanden te groot worden, kan onderwijs op afstand een oplossing zijn.

Deelprogramma Kenniscirculatie 2.0

Het deelprogramma Kenniscirculatie 2.0 heeft tot doel de Zeeuwse kennisinfrastructuur te versterken. Dit wordt in het deelprogramma gedaan door kennis die afkomstig is vanuit onderwijsinstellingen, het bedrijfsleven en vanuit het ZB Planbureau en Bibliotheek van Zeeland, in kaart te brengen en vervolgens softwarematig te koppelen en te verrijken. Daarvoor wordt een semantische wiki ingezet. Dat moet er uiteindelijk toe leiden dat studenten, medewerkers van bedrijven en andere informatievragers vanaf een virtuele plek toegang hebben tot álle actuele en relevante kennis over hun vakgebied of kennisgebied. Actueel omdat er voortdurend kennis aan toegevoegd wordt: een eindscriptie of stageverslag bijvoorbeeld of informatie van een ex-student over de technieken waar hij nu als professional mee werkt.

Het deelprogramma kent de volgende fasering:

- In het eerste jaar wordt een interactief kennis- en informatieplatform gerealiseerd. Deze ontsluit beschikbare informatie en resultaten van praktijkgericht onderzoek en verbindt die met thema's die voor de regio en de opleidingen relevant zijn. Het platform vormt zo een zogenoemde rijke leeromgeving.
- In jaar twee werken docenten en studenten via dit platform voor en met het bedrijfsleven aan onderzoek en innovatie. En daarmee aan verrijking van de leeromgeving.
- In het derde jaar ten slotte vindt evaluatie plaats bij de deelnemende opleidingen: kan studentinteractie met het platform en het eraan verbonden netwerk een van de pijlers van het curriculum en de didactiek vormen?

DCO Platform Kwaliteitszorg

In DCO, het Dienstencentrum Onderwijs, werken Zeeuwse scholen binnen het Platform Kwaliteitszorg samen in een werkgroep Kwaliteit. Deze werkgroep organiseert enkele bijeenkomsten per jaar over verschillende kwaliteitsthema's. Bijvoorbeeld over toetsing, hoe ga je om met data, wat verstaan we onder kwaliteit etc. De kwaliteitszorgmedewerkers die deelnemen aan deze werkgroep, zijn afkomstig van de volgende scholen:

- Calvijn College (vo);
- Christelijke Scholengemeenschap Walcheren (vo);
- Edudelta (aoc);
- Hoornbeeck College (mbo);
- HZ University of Applied Science (hbo);
- Pontes Scholengroep (vo)
- Scalda (mbo);
- Stedelijke Scholengemeenschap De Rede (vo);
- VSO Respont (po & vo);
- Zeldenrust Steelantcollege (vo).

Het Platform Kwaliteitszorg is dus breed vertegenwoordigd in het Zeeuwse onderwijs. De deelnemers zijn niet alleen afkomstig van scholen door heel Zeeland, maar ook van de diverse soorten onderwijs. Juist bij kwaliteitszorg hebben scholen veel raakvlakken. Het Platform vindt het daarom heel belangrijk van elkaar te leren en elkaar te informeren en te inspireren. Dat gebeurt tijdens bijeenkomsten die altijd op de school van een van de deelnemers wordt gehouden. Sinds twee jaar wordt het netwerk vanuit DCO gefinancierd, zodat er nu voor het eerst een bijeenkomst kon worden gehouden die bedoeld was voor een breder publiek dan alleen de kwaliteitszorgmedewerkers van de scholen. De samenwerking met Programma Zeeland Centraal was een uitgelezen kans om gezamenlijk iets te organiseren zodat beide partijen elkaar konden versterken.